Erősödő kisebbségi napilapok

A helsinki MIDAS-közgyűlés jelentősége

(Folytatás az 1. oldalról)

Európában nemcsak az államok közti együttműködés fokozódik, nemcsak többet hallunk egymásról, és egyre jobban megismerhetjük a földrészünk különböző helyein élő embertársainkat, hanem ezzel egyidőben felerősítik egymást a nemzeti kisebbségek kezdeményezései is.

Sokféle ilyen kezdeményezés létezik, de a politikai szintűeken vagy a szép tudományos értekezletek világán túl izmosodni látszik egy olyan közös érdek meghatározta szakmai együttműködés is, mint a kisebbségi napilapoké.

Amint arról már tudósítottunk, a *Szabadság* idén belépett az Európai Kisebbségi és Regionális Nyelvű Napilapok Egyesületébe (MIDAS). Ennek a szervezetnek tartották évi találkozóját és közgyűlését a finn fővárosban május 8–11-én, ahol társult a Helsinki Egyetem Svéd Társadalomtudományi Főiskolája szervezte Kisebbségi Nyelvek, Média és Újságírás című értekezletével, amely így már Európai Újságírói Konferenciává kerekedett ki.

Kevés svéd – sok jog

Helsinki kitűnő hely kisebbségi rendezvény lebonyolítására. Az ország lakosságának mindössze 5,6 százalékát képező svédek sok helyen, az általuk körülbelül ugyanilyen arányban lakott fővárosban is kétnyelvű feliratokat, ügyintézést élveznek, a svéd a finn mellett hivatalos nyelv, az Aland-szigetcsoport autonóm és csak svéd nyelvű, több felsőoktatási intézmény működik ennek a kisebbségnek a nyelvén éppen Helsinkiben, ahol a svéd nyelvű rádió és tévéműsorok központja mellett megtalálható a *Hufvudstadsbladet* országos svéd napilap székhelye is.

A találkozó újságírói részét az előbb említett, 139 éves hírlap és a Botteni-öböl keleti partján terjesztett másik svéd napilap, a *Vasabladet* szervezte. Finnországban összesen tizenhárom svéd napilap létezik (amennyiben annak tekintjük a heti három-négy alkalommal megjelenő kiadványokat is), ezek többsége MIDAS-tag.

Érdekes társaság gyűlt össze a kolozsvári májusi hőség idején még a télutó didergésénél tartó helsinki hét végén. Egyesek, mint a spanyolországi katalánok, balti államokbeli oroszok vagy éppenséggel a finnországi svédek egész, intézményesített kisebbségi médiarendszerrel bírnak, míg például a nagy-britanniai walesiek számára az anyanyelvi napilap mai napig is álom.

A kisebbségi napilapokat sokszor nagyon hasonló kérdések foglalkoztatják, gondjaik orvoslására, hangjuk megerősödésére pedig az egymásra találás élményén túl egyre jelentősebb megoldást jelenthet a még fiatal nemzetközi egyesületük.

Toni Ebner MIDAS-elnök, az olaszországi dél-tiroli német nyelvű *Dolomiten* főszerkesztője tiltakozott egyrészt az egyetlen baszk napilapot, az *Egunkariát* ért spanyol hatósági zaklatás, vezetői bebörtönzése és a lap betiltása ellen, majd örömmel üdvözölte a MIDAS bővülését kelet-európai tagokkal, többek közt a *Szabadság*gal, és ismertette, milyen lépéseket tesz a MIDAS az Európai Uniónál annak elkerülésére, hogy a kisebbségek kimaradjanak a közösség tájékoztatási célközönségéből, hiszen nagyon sokan csak a magyar napilapokat olvassák Romániában, a németeket Olaszországban, és így tovább.

A napilapok nem a szabadpiac részei!

Bojan Brezigar, az olaszországi szlovén *Primorski Devnik* főszerkesztője előadásában ezt úgy fogalmazta meg, hogy a kisebbségi napilapok azért lehetnek sikeresek, mert napi jellegüknél fogva az élet minden részét és témakörét taglalják. Mivel az esetleg veszélyeztetett kisebbségi nyelv minden fogalomkörét „megmozgatják”, a nyelvápolás és megőrzés hallatlanul értékes tényezői, és fenntartásuk az oktatási és nyelvhasználati kérdések mellett ezért a kisebbségvédelem legfontosabb elemét kellene hogy képezzék. Lehet egy kisebbségi lap nyereséges, de az Európai Unióban elismert tény, hogy a sajtó nem engedelmeskedik a szabadpiac törvényeinek, a többségi újságok sem, hiszen nem nagyon lehet a Frankfurter Allgemeine Zeitunggal eladási rekordokat dönteni Portugáliában, vagy a Le Figaróval hatalmas piaci sikereket elérni Szlovákiában. A nyelvi korlát a kisebbségek esetében még hangsúlyozottabb, ezért a napilapok támogatásra jogosultak, és sokszor szorulnak is. A legtöbb helyen nem tiltja törvény a közpénzekből történő támogatást, erre azonban ma még kevés példa akad.

Kisebbségi kérdés csak Izlandon nincs – nyomatékosította **Gunnar Jansson**, az Alapvető Jogok Konventjének volt alelnöke. Nemzetek, határok nem állják útját a nyelveknek. Mindenütt Európában nemcsak a kisebbségi kérdéssel, hanem azzal is szembesülni kell, hogy ez a kérdés a béke és biztonság kiemelkedő eleme. Ha régebben a kisebbségek elszigetelésével (lásd Karabah Hegyvidék és Aland esetét) próbálták e kérdést megoldani, most már a beilleszkedés a legjárhatóbb út. Mindenki elismeri a világon e problémakör emberjogi megközelítésű megoldását, miközben az EU már a szubszidiaritás nem nagyon ismert, és még kevésbé alkalmazott elvét követné. Egyes országok pedig már a helyi és területi autonómiák eddig legsikeresebbnek bizonyult modelljével próbálkoznak. A baj az, hogy a készülő EU-alkotmány kevesebbet akar befogadni ilyen téren, mint az egyébként minden EU-tag által aláírt Európa tanácsi egyezmények, a Kisebbségi Keretegyezmény és a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Chartája tartalmaz, jegyezte meg a romániai helyzetet is jól ismerő neves diplomata.

Slezákné Kovács Edit, Toni Ebner és Bojan Brezigar

José Maria Pastor a spanyol- és franciaországi baszk napilap, a beszüntetett *Egunkaria* börtönbüntetését töltő, illetve országot el nem hagyható vezetői helyett ismertette: lapját annak ellenére tiltották be, hogy csak egyes ott dolgozó személyeket vádolták mindeddig bizonyítékok nélkül azzal, hogy a baszk terrorszervezettel, az ETA-val kapcsolatban álltak volna. Baszkföldnek nincs anyaországa, ezért az Egunkaria helyett ideiglenesen beindított másik baszk lap fokozott nemzetközi támogatást igényel.

Ciarán Ó Pronntaigh jó hírrel szolgálhatott a tavalyi pozsonyi MIDAS-találkozóhoz képest. Az akkor még csak hetilap belfasti ír nyelvű *Lá* néhány hete napilappá nőtte ki magát, és a *Szabadság* után a 26. MIDAS-tag helyére pályázik.

Biztatóak a jelek Walesben is, ahol a már létező walesi nyelvű tévé- és rádióállomások mellé most egy napilap is odakívánkozik a mintegy félmillió, walesit beszélő asztalára, de a kezdeményező **Ned Thomas** szerint a lapindítás, minden kidolgozott részlet ellenére, gazdasági okokból egyelőre még késik.

Erdély is helyet kap

Szót kapott az új egyesületi tag *Szabadság* is, amelynek nevében alulírott többek közt arról számolhatott be, hogy a romániai magyar sajtó is a támogatás hiánya és az elutasító piac körülményei között kínlódik. Valamelyes fellendülést hozhat például a bejegyzés alatt álló Romániai Magyar Lapkiadók Egyesülete, amely az újságok közös érdekeiért hathatósabban léphetne fel.

Nyikoláj Kabanov nemcsak abban ütött el a többi résztvevőtől, hogy szabadúszó újságíróskodása mellett a rigai parlament tagja is, hanem abban is, hogy bejelentette: az általa képviselt lettországi 5 orosz országos és több helyi napilap nem is pályázik MIDAS-tagságra, mert a balti ország lakosságának mintegy 45 százalékát kitevő oroszok elutasítják a kisebbségi státust, legfeljebb a belga szövetségi modellt tartják számukra elfogadhatónak.

Ezzel szemben az észtországi oroszok **Ilja Nyikiforov**, a tallinni *Molodzsoh Esztoni Daily* főszerkesztője szerint, két országos és több helyi napilapjukkal már az EU és Oroszország közti híd szerepükre készülnek. A lakosság mintegy negyedét alkotó oroszokat képviselő szakember ugyanis nem hiszi, hogy Oroszország valaha is EU-taggá válhatna.

Külön színfoltot jelentett a dániai soknyelvű emigráns televíziót képviselő portugál **Rui Monteiro**, aki többek közt 21 nyelvű híradót vezet a kormány támogatta tévénél.

Lars Hedman, a finnországi svéd *Jakobstad Tidning* napilap főszerkesztője elmondta, hogy amíg 24 finn nyelvű újság tavaly 5 millió euró finn kormánytámogatásban részesült, a 10 jelentősebb svéd napilap ugyanettől a kormánytól csak 577 000 eurót kapott. Svédország semmivel nem támogatja a finnországi mintegy 291 000 svéd sajtóját, talán mert nem tekintik a svéd kultúra szerves részének.

Dennis Rundt, a *Vasabladet* főszerkesztője ehhez még hozzátette: a svéd határhoz közel élő svédek anyaországi televíziókat néznek, de lehetőleg finnországi svéd lapokat olvasnak, ezáltal látókörük is szélesebb az országos átlagnál.

A finnországi svédekről egyébként megtudhattuk **Krister Stæhlberg** egyetemi tanártól, hogy a lassan csökkenő arányszámuk mellett a finnekhez képest kevesebb válással és nagyobb átlagéletkorral büszkélkedhetnek, amely nagyobb társadalmi tőkét kölcsönöz nekik.

Tom Moring, a főszervező egyetem professzora az újságolvasás terén a világon a harmadik helyen álló Finnország (664 példány 1000 főre!) esetét a reformáció anyanyelvi művelődés-központúságával, nem kevésbé pedig a hűvös, sötét időjárással indokolta, főleg, hogy hasonlóan magas a sajtófogyasztás a többi északi országban is.

Sok részletet lehetett megtudni **Peter Lindbäck**től, Aland kormányzójától, valamint **Roger Janssont**ól, az autonóm szigetcsoport egyetlen parlamenti képviselőjétől. A külön világot jelentő Alandról itt csak annyit, hogy 26 000 lakosa saját miniparlamenttel és nagyon fejlett önrendelkezési intézményrendszerrel (kormány stb.), kizárólagos svéd hivatalos nyelvvel, semleges katonai státussal rendelkezik, mindazonáltal az EU vámunióján kívül maradt, az oda betelepülőkkel szemben saját állampolgárság-szerűség meg (nem) adásával védekezhetik, és autonómiáját éppen most készülnek fejleszteni.

Érdekes szempontot vetett fel **Gunilla Ohls** a finnországi svéd televízió képviseletében, aki, miközben azt ecsetelte, hogy miért nem fogja soha sem a svédországi, sem a finn nyelvű televíziózás a helyi svéd nyelvű adás szolgáltatásait pótolni, kijelentette, hogy a finnországi svédek tulajdonképpen svédül beszélő finnek – majd végig „finnországi svédek”-ről beszélt. Mint kiderült: a svédek Finnországban mindig a finn csapatnak szurkolnak a finn–svéd jégkorong mérkőzéseken.

Josep Camprubi I Casas előadásából az Ibériai-félsziget gazdag napilapvilága bontakozott ki. Míg a kétmilliós galego és a 750 000-es baszk kisebbség egy-egy napilappal, addig a hétmilliónyi katalánok 9 napilappal uralják a spanyol sajtópiac 30 százalékát. Sajnos az általános spanyolországi kisebbségi helyzet, amely tíz évvel ezelőtt még elég rószaszínűnek látszott, mára rosszabbodott, amint azt a baszkok elnyomása is mutatja.

Davyth Hicks az angliai cornwalli nyelvű kisebbség képviselőjeként és az európai kisebbségi nyelveken szerkesztett, EU támogatta *Eurolang* internetes lap szerkesztőjeként ismertette a kisebb körben elterjedt európai nyelvekkel kapcsolatos események – amelyekről nem szólnak a hírek – bevitelét az európai köztudatba.

Barbro Teir, a helsinki *Hufvudstadsbladet* főszerkesztője azt ismertette, miként nyerik meg a fiatal olvasókat a lapnak olyan előrejelzések közepette, amikor a fogyasztók csökkenő hűségét jósolják.

Ide, mármint a kisebbségi lapok jövőbeni boldogulásának témaköréhez kapcsolódott a pozsonyi *Új Szó* kiadóját vezető **Slezákné Kovács Edit** is egy európai kisebbségi napilapok közös mellékletére vonatkozó kezdeményezésével. A jelentősebb reklámbevételeket célzó kiadvány terve nagyobbrészt elkészült már, és több MIDAS-tag támogatását élvezi.

Ezután lesz érdekes...

A jövő mindenképpen azt jelenti a MIDAS esetében, hogy most érkezett el fejlődése felgyorsulásához, ezután lesz csak igazán érdekes ez a szervezet.

A MIDAS-közgyűlés Helsinkiben elfogadott határozataiban a fent csak szűken ismertethetett színes világ összefogása, erejének megnyilvánulása érhető tetten, ami kedvező jövőt ígér. A MIDAS egyéves tervei között szerepel ugyanis a kisebbségek és lapjaik elnyomása elleni fellépés az Európai Parlamentben, a bécsi Európai Faj- és Idegengyűlölet-ellenes Megfigyelési Központnál és az Európa Tanácsban, az EU-alkotmány kiegészítése a kulturális sokszínűségre vonatkozó szakaszszal, EU-támogatás kieszközlése kisebbségi napilapok számára, fizetett EU-hirdetések eljuttatása ezekbe a kiadványokba. A baszk újságírókat ért kínzások és lapjuk betiltása kapcsán a MIDAS beadványt juttat el az európai intézményekhez.

A célkitűzések közt szerepel még a MIDAS-tag szerkesztőségek között ősztől beinduló újságírócsere és továbbképző tanfolyam, valamint többezer eurós díj meghirdetése olyan többségi, illetve MIDAS-tag kisebbségi újságíróknak, akik a nyelvi kisebbségek helyzetéről a leghitelesebben tudósítanak. Ez utóbbi ötletet **Habsburg Ottó** is messzemenően támogatja.

Gazdasági téren a már említett közös melléklet jelenthet a résztvevő lapok számára többlet bevételt, illetve a szintén közös papírbeszerzési kezdeményezés. A közeljövőben a MIDAS internetes honlapja (www.midas-press.org) bővülni fog, a már egy ideje anyagi gondokkal küszködő fiumei (horvátországi) olasz *La voce del popolo* napilap érdekében a szervezet támogatásért jár közben.

A helsinki MIDAS-közgyűlésen hivatalosan is megerősítették a kolozsvári *Szabadság* tagságát, amely az első és mindezidáig az egyetlen romániai napilap az egyesületben. Következik az észak-írországi, belfasti ír nyelvű *Lá* tagfelvétele, amelyet valószínűleg más erdélyi magyar, walesi, illetve kelet-európai orosz napilapok követnek majd.

A következő MIDAS-közgyűlésre a baszkföldi San Sebastianban vagy Bilbaóban kerül sor, 2004 május közepén.

Balló Áron

MIDAS-eseménynaptár

A MIDAS világa

Az Európai Kisebbségi és Regionális Napilapok Egyesületének rövid története

1998 – 30 kisebbségi napilap képviselői egy közös érdekvédelmi szervezet felállítását fontolgatják az olaszországi Triesztben tartott találkozójukon

2000 – több európai kisebbségi napilap vezetői az olaszországi Bolzanóban/Bozenben kezdeményezik egy közös egyesület megalapítását

2001 – Palma de Mallorcában (Baleár-szigetek, Spanyolország) megalakul az Európai Kisebbségi és Regionális Nyelvű Napilapok Egyesülete (MIDAS). Elnöke Toni Ebner, titkára Günther Rautz, a hatfős igazgatótanács tagja többek közt Slezákné Kovács Edit is (pozsonyi Új Szó).

2002 június – a MIDAS első, évenként megrendezett találkozója a felvidéki Pozsonyban (Szlovákia)

2003. május 8–11. – MIDAS-közgyűlés és évi találkozó Helsinkiben.